

unzweifelhaft aus der Zeit der Skythen.¹

Die Arbeiter wühlten nicht nur das Gräberfeld der Skythen um, sondern — wie es sich bei der Ausgrabungen herausstellte — zerstörten auch das Gräberfeld der Árpádenzeit. Es wurden insgesamt fünf Gräber freigelegt. Die Beigaben des ersten Grabes waren zwei S-Ringe (*LXVIII. 14., 15.*), die des dritten zwei aus Bronzedraht verfertigten Ringe (*LXVIII. 16., 17.*), die des

¹ Bezüglich der Analogien siehe M. Párducz: Ein Gräberfeld in Hódmezővásárhely-Kishomok aus der Bronze-, Skythen-, La Tène-, und Germanenzeit. — *Dolgozatok*, 1940. Taf. V. 9., Taf. VII. 8. Taf. V. 10.

vierten eine Silbermünze (*LXVIII. 19.*), welche näher nicht bestimmt werden konnte, doch auf die XI–XII. Jahrhunderte zu verweisen ist und ein Eisenmesserbruchstück (*LXVIII. 18.*). Die Gräber 2. und 5. hatten keine Beigaben.

Die Beigaben der Gräber weisen eine Identität mit dem Material der Gräber der XI–XII. Jahrhunderte auf, so dass wir diese Gräber des Szőreger Gräberfeldes in die Früh-Árpádenzeit setzen. Die Ausgrabung der übrigen Teile des Gräberfeldes ist wegen des Einbaues und wegen der Eisenbahnstrecke unmöglich.

Dr. József Korek.

Szarmatakori leletek Dombegyházáról és Hódmezővásárhely-Pusztáról.

(Idetartozik a LXVIII. tábla 1–11.)

I. Dombegyháza (Csanád vm.) község területe nem ismeretlen hely a régészeti irodalomban.¹ Legújabbán a község délnyugati oldalán — Kátai József, Jakabffy-telepen levő házhelyén — földkitermelés közben, edényekre bukkant s azokat Rácz Elemér főjegyzőnek adta át. A lelet megmentéséért ezen a helyen is hálás köszönetünket fejezzük ki.

Az 1943. évi március 31-én végzett hitelesítő ásatás eredményei a következőkben foglalhatók össze:

A lelőhely alig 800 m távolságra van a rézkori lelőhelytől, ugyanazon part-

vonulaton, mely a Battonya–kunágotai országút nyugati oldalát kíséri. Pontosan az említett országút 19610 m szakaszán, nyugat felé 41 m-re.

A vertfalhoz szükséges hosszú árokban jól kirajzolódtak egy méhkasformájú gödör körvonalai. Kibontása után mélységét a felszíntől számítva 152 cm-re értük el. A gödör 60 cm mélységben vált láthatóvá s itt szájátmérője 124 cm, a fenék átmérője 160 cm volt. A föld szelvénye 80 cm mélységig fekete humuszból, lejjebb sárga agyagból állott.

Az edényeket egymás mellé helyezték el, a gödör vízszintes, síma fenekén. Az előkerült edények leírása a következő:

1. Serlegalakú talpas tál (*LXVIII. 2.*). Az egész edény magassága 16,5 cm. A tál alsó részét két bemélyített széles

¹ *Banner János*: Rézkori leletek Magyar-Dombegyházán. *Dolg.* 1928. 301–302. l.

Bálint Alajos: Csanád, Arad és Torontál k. e. e. vármegyék régészeti katasztere. Csanád vm. Könyvtár 37. 15., 26. l.

barázda díszíti. Korongon készült, jól iszapolt, szürkeshínű.

2. Nagyobb, durva szemeses anyagú, szürkés-fekete színű edény, mely teljesen megsemmisült. A helyszínen talált egy-két peremtöredékből megállapíthatólag átmérője 15 cm volt. Benne találta az alábbi két edénykét.

3. Jellemzője a keskeny fenék (átmérője 4.5 cm), a vállmagasságban levő legnagyobb kiöblösödés és a rövid, enyhén kihajló perem (LXVIII. 3.). Magassága 9.6 cm. Anyaga durva, szemeses, kézzel formált, feketés-szürke színű.

4. Hasonló típus, csak a nyaki részen kissé jobban összeszűkül. Színe szürkés-fekete, kidolgozása durva, korong nélkül készült (LXVIII. 4.).

5. Kétfülű amphora (LXVIII. 1.). Szürke, jól iszapolt, korongon készült; a profilált fenékhez fordított esonkakúpos alsó rész csatlakozik. A rövid edényvállat két bemélyített barázda közt, függőlegesen álló, két sorban húzódó besímitott zeg-zugvonal díszíti. Magas nyakát függőleges besímitott barázdák élénkítik. A fülek enyhe ívelésűek és kissé hajlottak. A fülek felső csatlakozásának vonalában bemélyedés húzódik s ezt a peremig egysoros besímitott hullámvonal díszíti. Magassága 20.8 cm.

Az edényeken kívül csak szórványosan került elő néhány szürkeshínű edénytöredék, kevés állati csont és egy teljesen oxidálódott vasszőgecske.

A gödör a szarmatakorra jellemző méhkasformájú gödör 2. típusát képviseli;² keresztmetszete félkörhöz hasonló.

Ép edényeknek gödörből való előkerülése nem szokatlan, s elég, ha az egyik földéaki³ (15. gödör) és a Kopáncs—

Szenti-tanyai 1. gödör, e kötetben közölt anyagára utalunk.

A serlegformájú tál ilyen alakban ismeretlen az eddig közzétett szarmatakeri kerámiánkban. Gömbölyödő alsó részű, talpnélküli formáját már a korai szarmatakor anyagában is megtaláljuk. Az edény alsó harmadába eső erős törésvonal csak később tűnik fel. Talpnélküli, vagy alacsony talppal jelentkezik.⁴ Az előbbi típushoz Békés megyéből, közelebbi meghatározás nélkül két példányt, Mezőberényből, Debrecen városi téglagyárból (LXVIII. 5.) több példányt ismerünk. Kis talppal Békés megyéből, Monostorról, Keekemét-Mária-városi téglagyárból került elő.

Teljesen megegyező darab a Gyalán, a Kossuth-utcában talált két serlegalakú tál (LXVIII. 6.). A felsorolt edények a Kr. u. III. század utáni időkből valók. Sajnos legnagyobb részük szórvány, de a Debrecen városi téglagyári edények, melyek más anyaggal pontosabban is datálhatók, azt mutatják, hogy koruk a IV. századba is átnyúlik.

A durva kivitelű nagyobb edény rekonstruált formája az egyik Solt-paléi edényhez hasonló.⁵ A két kisebb edény ugyanazt a formát követi. Általánosságban azt tapasztaljuk, hogy a durva kivitelű edények bizonyos csoportja a zömökebb alakból a fejlődés fokán nyúltabb formává alakul át s mindjobban közeledik az avar edények egyik csoportjának formáihoz.⁶

Datálás szempontjából legtöbbet a kétfülű amphora mond. Elterjedése széleskörű, de csak a szarmatakor utolsó

⁴ A hivatkozott edényeket Párducz Mihály kiadatlan gyűjtéséből ismerjük és szíves engedelmével közöljük.

⁵ Dolg. 1935. XXXVII. t. 3.

⁶ Horváth Tibor: Az üllői és kiskőrösi avar temető. Arch. Hung. XIX. XLII. t. 26., 27.

² Párducz Mihály: Szarmatakeri telep és temető Földeákon. Dolg. 1941. 92. l.

³ U. ott. 95. l.

századában. Ismerjük Mezőtúrról, Gyuláról a Lenés-utcából (LXVIII. 8.), Gyuláról, Szentés környékéről három példányban is (LXVIII. 9.). Sok hasonlóságot találunk a csongrádi Gedahalom két példányával is (LXVIII. 7., 10.). Pontosan datált, de egyfülű változatát ismerjük Szeged-Mórahalmából.⁷ A vele egy temetőből előkerült id. Licinius (307–323) érme az amphorát a IV. századra helyezi.

A formát a hun korszakban is megtaláljuk. Csongrádról kétfülű,⁸ Pesztáról⁹ (Csongrád mellett) egyfülű változatát ismerjük. Alföldi András szerint¹⁰ az edényforma az Alföld szarmata lakosságánál a hunok előtti időben fejlődött ki és a hunok alatt is tovább él.

A dombegyházi leletet ezek alapján a Kr. u. IV. század első felére helyezzük s pontosabb datálását a további ásatások anyaga remélhetőleg eldönti.

II. Hódmezővásárhely—pusztaköz-

⁷ *Párducz Mihály*: A szarmatakor emlékei Magyarországon III. LXVII. t. 12. S. a. — Lásd ugyanazt *Alföldi András*: Leletek a hun korszakból és ethnikai szétválasztásuk. Arch. Hung. IX. XXVIII. t. 2.

⁸ *Alföldi*: i. m. XXVII. t. 1.

⁹ *Eduard Beninger*: Der westgotisch-alanische Zug nach Mitteleuropa. 1931. S. 103. Abb. 47.

¹⁰ *Alföldi*: i. m. 50. l.

ponti kövesút 16 km 75 m pontján út-építés alkalmával az árokban esontváza akadtak. A feltárás után a következőket állapíthatjuk meg.

106 cm mélyen DK-ÉNY-i tájolású, fejjel DK-nek eltemetett, nyújtott, 163 cm hosszú férfiesontváz. Mellékletei: 1. A lábak között jól iszapolt, korongon készült, szürkészínű, kistalpú, erősen hasasodó formájú, enyhén kihajló peremű edény (LXVIII. 11.). Magassága 9.2 cm. 2. A keresztcsont medencei felszínén 6 cm hosszú, fűzfalevélalakú nyéllyújtványos nyílhegy (?), vagy kés elrozsdásodott lenyomata. 3. A jobb medencelapát szegletén szegletesformájú vasesat lenyomata. 4. A jobb felső karesont külső oldalán 7 cm hosszú vasrozsa, talán kés. A vasmellékletek a vizes talaj következtében teljesen oxidálódtak, úgy, hogy a leggondosabb felvétellel sem sikerült megmenteni.

Az edénymellékletekhez a Szentés-Sárgapart 32. és 20.¹¹ sírjának és a Szentés-kajáni 2. sírnak¹² edénymelléklete nyújt analógiát. A hivatkozott analógiák alapján a sír korát a Kr. u. III. század második felére helyezzük.

Dr. Korek József.

¹¹ *Párducz Mihály*: Szarmatakor III. S. a. XXX. 24; XXXIV. 34a. b.

¹² *Párducz*: i. m. XLIV. 7a, b.

Funde aus der Sarmatenzeit in Dombegyháza und in Hódmezővásárhely-Pusztas.

(Hierzu die Tafel LXVIII. 1–11.)

1. In Dombegyháza, am Grund von J. Kátai, kamen vier Gefässe aus einem bienenkorbformigen Grube ans Licht. Und zwar eine mittels Scheibe hergestellte Schüssel mit Sockel (LXVIII.

2.), eine mit geschleifter Zick-Zacklinie und mit Furchen verzierte, zweihenkelige Amphora (LXVIII. 1.), zwei Gefässe (LXVIII. 3., 4.) von groben Ausführung.

Wir erwähnen die in der Ziegelfabrik zu Debrecen (LXVIII. 5.) und in der Kossuth-Gasse zu Gyula (LXVIII. 6.) gefundenen Schüsseln als Analogien.¹

Hinsichtlich des Datierens ist die zweihenkelige Amphora (LXVIII. 1.) die wertvollste. Ihre Verbreitung im letzten Jahrhundert der Sarmatenzeit ist gross. Wir kennen sie aus Mezötúr, von der Lencsés-Gasse in Gyula (LXVIII. 8.), sogar in drei Exemplaren von der Umgebung von Szentes (LXVIII. 9.). Es ist eine Ähnlichkeit auch mit den beiden Exemplaren von Csongrád-Gedahalom (LXVIII. 7., 10.). Eine genau datierte, aber einhenkelige Abart ist auch aus Szeged-Mórahalom bekannt.² Die aus demselben Gräberfeld zum Vorschein gekommene Münze der Zeit Licinius des Älteren (307–323) setzt die Amphore ins IV. Jahrhundert. Wir finden diese Form auch in der

Hunnenzeit und kennen eine zweihenkelige Abart aus Csongrád,³ eine einhenkelige aus Peszta (bei Csongrád).⁴

Nach der Meinung Alföldi's entwickelte sich diese Gefässform bei der Sarmatenbevölkerung der Tiefebene in der Zeit vor der Hunnenperiode und lebt auch unter den Hunnen weiter fort.⁵

Auf Grund dessen setzen wir also den Fund von Dombegyháza auf die erste Hälfte des IV. Jahrhunderts n. Chr. Das Material der späteren Ausgrabungen wird uns hoffentlich zu einem genaueren Datieren helfen.

2. Ein Grab, das Schnalle und Messer aus Eisen und ein Gefäss als Beigaben hatte, lag beim Weg von Hódmezővásárhely-Pusztaközpont. Wir setzen die Zeit des Grabes nach dem Gefäss⁶ auf die zweite Hälfte des III. Jahrhunderts n. Chr.

Dr. József Korek.

¹ Die erwähnten Schüsseln kennen wir aus dem unveröffentlichten Material von M. Párducz und wir machen sie mit seiner gütigen Erlaubnis bekannt.

² A. Alföldi: Funde aus der Hunnenzeit und ihre ethnische Sonderung. — Arch. Hung. IX. T. XXVIII. 1.

³ Alföldi: a. a. O. T. XXVII. 1.

⁴ E. Beninger: Der westgotisch-аланische Zug nach Mitteleuropa. 1931. S. 103. Abb. 47.

⁵ Alföldi: a. a. O. S. 50.

⁶ Párducz: Sarmatenzeit. Bd. III. Taf. XXX. 24., XXXIV. 34 a–b., XLIV. 7 a–b. in Vorbereitung.

Az 1943. évi őszentiváni ásatások.

A f. évi október hó 11–15. között lefolyt ásatás egyik célja az volt, hogy az 1926-ban Kovács Pál földjén megtalált középkori temető¹ templomát feltárjuk. Abból a tényből, hogy a halom a község legkiemelkedőbb pontja — mely településre kiválóan alkalmas —, valamint a felszínre került téglatöredékekből, már akkor megállapította az

ásató, hogy a középkori település templomának azon a helyen kell lennie.² A sárgaföld alap egy részét fel is tárta, de a terület vetésforgója a feltárást akkor megakadályozta.

A templom a halom közepén helyezkedett el Kovács Pál és özv. Széll Sándorné földjén.³ Tengelye a Kelet-Nyud

¹ Banner János: Az őszentiváni ásatások. Dolg. 1928. 162–163. l.

² U. ott. 163. l.

³ A halom képét lásd: Dolg. 1928. 165. l. 18. kép.